

Počátky daguerrotypie v Království českém

Výtah z referátu doprovázeného projekcí proneseného na V. pražském setkání historiků a teoretiků fotografie v Národním technickém muzeu ve dnech 13. a 14. prosince 1993. Studie poté měla být publikována v Revui fotografie, ale ta zanikla. Text o počátcích daguerrotypie v českých zemích uvedl řadu nových dosud nepublikovaných poznatků z prvního desetiletí fotografie

S vynálezem daguerrotypie vstoupila fotografie do dějin. Daguerrotypie je první v praxi používanou fotografickou technikou, která měla zvláštní kouzlo zrcátkového obrazu a která byla vždy unikátem, existovala v jediném exempláři. Proto jsou daguerrotypie mimořádně cenné a pro své stáří díky nestálosti fotografického obrazu také dosti ohrožené.

O vynálezu daguerrotypie se lidé poprvé dozvěděli (bez technických podrobností) po zasedání Akademie věd v Paříži 7. ledna 1839. Ohlas na vynález v tisku vydávaném v Království českém zpracoval roku 1939 Rudolf Skopec, který zřejmě vycházel z novinových výstřižků o fotografii v Náprstkově muzeu. Prvním, kdo upozornil na české zprávy o daguerrotypii byl však Ladislav Lábek v knize Počátky a rozvoj fotografie v Plzni, vydané roku 1924. Dříve publikované závěry možno dnes doplnit o další skutečnosti. První zprávu o vynálezu daguerrotypie v českých zemích podala německy psaná Bohemia 27. ledna 1839. 7. února byla pak v Pražských novinách v rubrice "Smíšené zprávy" přetištěna informace z francouzských novin "O vynálezu pana Daguerra...", jež je první zjištěnou česky psanou zprávou o tomto revolučním vynálezu. Zvláště obsáhlou stat' uveřejnil lékař Václav Staněk v příloze Pražských novin, v České včele, 8. března 1839. Od září 1839 inzerovaly pak knihkupectví v Praze a Brně prodej publikací o Daguerrově procesu. Podle profesora Z. Boučka se jen v Brünner Zeitung psalo v roce 1839 o daguerrotypii celkem v osmnácti obšírných sděleních, což dokládá mimořádný zájem o nový vynález.

Patrně poprvé na veřejnosti v českých zemích se představily daguerrotypie v listopadu 1839 v Praze a to snímky Carla Gropia z Berlína. Počátkem prosince byl pak v pražském knihkupectví G. Haase vystaven snímek chrámu La Madeleine v Paříži od samotného tvůrce vynálezu J.L.M.Daguerra. V únoru 1840 byla v Olomouci v lékárně Karla Schröttera vystavena daguerrotypie brány vídeňského hradu. Ve Vídni byly dvě Daguerrovy daguerrotypie vystaveny již v září 1839; jednalo se o snímky, které Daguerre věnoval rakouskému císaři a jeho kancléři Metternichovi. Snímek zátiší si kancléř pověsil do svého letního sídla na zámek Kynžvart, kde daguerrotypie přečkala všechny peripetie dějin na našem území a poté jako zápůjčka byla vystavena v Národním technickém muzeu. Spolu s dalším Daguerrovým originálem neznámých osudů se jedná o nejcennější a nejstarší fotografie na území naší republiky.

S technikou zhotovení daguerrotypie se zřejmě jako první z obyvatel Království českého podrobněji seznámil profesor pražské university, fyzik Ferdinand Hessler na své cestě po západní Evropě na sklonku léta 1839. Hessler také

jako první u nás uveřejnil technický popis Daguerrova procesu v Jahrbuch für Fabrikanten und Gewerbtreibende, Physiker, Chemiker, Techniker, Pharmacenten, Oekonomen u.s.w., na rok 1840 (II. díl, ročník 1839) ve stati nazvané "Daguerre's Verfahren bei Fixirung der Bilder in der Camara obscura". Stať v ročence obsahuje i šest schematických náčrtků. Prakticky ve stejné době - počátkem roku 1840 - vyšel poměrně podrobný popis o zhotovování daguerrotypii v kalendáři Jurendův Vlastenecký poutník, vydávaném německy v Brně. Na rozdíl od Hesslera, omezujícího se na technickou stránku věci, tento referát se pokusil zhodnotit také význam nového vynálezu pro lidskou společnost. Tento text Lábkovi ani Skopcovi nebyl znám. Ferdinand Hessler věnoval daguerrotypii pozornost v jím redigované ročence i později.

Za první odborný popis daguerrotypického procesu v češtině je možno považovat heslo v učebnici Silozpyt čili fysika, vydané v Praze roku 1842, napsané profesorem gymnasia v Plzni a známým buditelem Josefem Františkem Smetanou. Vedle hesla Daguerrotyp je v učebnici také heslo "Temnice (Camera obscura)". Pravděpodobně nejstarší doložení termínu "daguerrotyp" v odborné knize v českém jazyce je v Promyslném poslu. Spisu všenaučném pro obecný lid... Karla Slavojeho Amerlinga, vydaném v Praze roku 1840. Amerling daguerrotypii popisoval také v příručce Lučební základové hospodářství a řemeslnictví, vydané v Praze roku 1851 nebo ve známé stati Podobiznění světlem z roku 1856.

V novinových zprávách o pokusech s vynálezem daguerrotypie se objevovala řada jmen, vesměs z okruhu technicky orientovaných vzdělavců, nebo živnostníků z oborů blízkých fotografii. Práce těchto průkopníků daguerrotypie nejsou bohužel známy a ani o jejich pokusech nevíme bližší podrobnosti. Podle dosavadního stavu poznání vystupují v českých zemích na počátku daguerrotypického procesu zřetelně čtyři centra: Praha, Brno, Litomyšl a Plzeň.

V Praze daguerrotypoval na podzim 1839 profesor pražské university, fyzik Ferdinand Hessler, který se s daguerrotypickým procesem obeznámil v zahraničí. Daguerrotypoval prý společně s přírodovědcem Ludwigem Redtenbacherem a tehdejší úředníkem stavební kanceláře a později významným fotografem Wilhelmem Hornem, který o společných pokusech později napsal ve svém časopise.

V Brně podle svědectví publikovaného v Květech 9. července 1840 zhotovili zdařilé daguerrotypie již v říjnu 1839 úředník J. Mussil a H. August Stählin, evangelický kněz. Nejvýraznější postavou mezi brněnskými daguerrotypisty se stal profesor fysiky na tamním filosofickém učilišti, premonstrát Bedřich (Fridrich, Friedericus) Franz, který vytvořil nejstarší dochované fotografické portréty u nás. Podle článku v Moravii 3. května 1840 portrétoval Franz v dubnu brněnského biskupa Antona Gindla Voigtländrovým daguerrotypickým přístrojem, vybaveným Petzvalovým objektivem. Franze tedy nepřivedl k daguerrotypii -jak se dříve soudilo- jeho přítel, vídeňský fyzik Andreas von Ettingshausen, který seznámil s daguerrotypii dalšího významného fyzika v Čechách, rektora piaristické koleje v Litomyšli, Ignáce Floruse Staška. Když totiž Ettingshausen cestoval do Litomyšle, zastavil se v Brně a zde našel "už tři obrazy důst. p. Drm. Bedřichem Franzem, profesorem fysiky, zhotovené" (Květy, 9. 7. 1840). V létě B. Franz podle stejného

pramene „velmi šťastně daguerrotypuje ... mnohé nové obrazy, jakož: kostel zábrdowický, kostel a klášter augustiniánský a j.“. O daguerrotypiích B. Franze máme tedy poměrně konkrétní zprávy, z nichž vyplývá, že Brno se stalo prvním střediskem zhotovování daguerrotypií u nás. Doložitelných Franzových daguerrotypií se zachovalo celkem šest a to portrétů. Pravděpodobně současně s Franzem se naučil daguerrotypovat i brněnský kněz Filip Gabriel, profesor matematiky na filozofickém učilišti a evangelický kněz Anton Plutzar. V červnu 1841 vytvořil kdosi z brněnských daguerrotypistů (nejpravděpodobněji Franz) snímek Slavnosti Božího těla na Zelném trhu v Brně, který vlastně náleží k nejstarším snímkům události na světě! Obraz o daguerrotypii na Moravě doplňuje osobnost profesora fyziky na univerzitě v Olomouci Ondřeje Spunara, který se zabíral daguerrotypií těsně před svou smrtí.

Do Litomyšle uvedl daguerrotypii již zmíněný profesor fyziky na vídeňské universitě Andreas von Ettingshausen, který osobně poznal Daguerra. Začátkem června 1840 dokonce přivezl F. I. Staškovi daguerrotypický přístroj vídeňského mechanika Michaela Ecklinga a seznámil jej s jeho obsluhou. Tento přístroj je možno spatřit v expozici Národního technického musea. Působení Ettingshausena v Litomyšli je popsáno v kronice piaristické koleje a z ní také vyplývá, že 2. června 1840 společně daguerrotypovali a pořídili snímek pošty v Litomyšli, který je patrně shodný s dodnes dochovanou daguerrotypií v litomyšlském muzeu. Tato daguerrotypie se považuje za nejstarší českou

dochovanou fotografií. Vzácným dokladem Staškových vědeckých pokusů je mikrodaguerrotypie řezu stonkem rostliny, jedna z nejstarších mikrofotografií na světě, uložená v NTM. Vedle zmíněných dvou daguerrotypií se po Staškovi zachovalo daguerrotypické vybavení, včetně nenaexponovaných desek. Formát a tvar desek nasvědčuje tomu, že Stašek také pracoval s celokovovou Voigtländrovou komorou zařízenou na okrouhlé daguerrotypické desky. Je také pravděpodobné, že jako předloha k některým rytinám Litomyšle sloužily Staškovy daguerrotypie. O návštěvě „Ondřeje šlechtice z Ettingshausen“ v Litomyšli u rektora piaristické koleje a zhotovení několika „velmi zdařilých obrazů“ psala M. D. Rettigová v Květech 9.6. 1840. Podle ní též pan rektor Stašek „město naše s několika stran velmi dobře nastínil“. Je možné, že mikrodaguerrotypie pořizoval také Jan Evangelista Purkyně ve Vratislavi, který si jasnozřivě uvědomoval význam mikroskopu pro vědu a využití fotografie v této oblasti. O této skutečnosti nalezneme zmínku například u Rudolfa Skopce v jeho Dějinách fotografie v obrazech.

Daguerrotypické pokusy Josefa Františka Smetany v Plzni byly -zdá se- poměrně izolovanou záležitostí. Nezachovaly se také žádné Smetanovy daguerrotypie. Jediným dokladem Smetanova úsilí jsou však daguerrotypické pomůcky, používané při zhotovení snímků (jodovací a vyvolávací skřínky), uložené spolu s kamerou české provenience v Národním technickém muzeu. Pravděpodobně byly také kontakty Smetany s Amerlingem, rodákem z Klatov, který prokazatelně vlastnil daguerrotypický přístroj již roku 1841 a inicioval o rok později založení daguerrotypického ateliéru ve své pražské škole Budeč. Dokladem Amerlingových pokusů v létě 1841 je záznam z deníku „Cesta po Čechách roku 1841“, kde píše:

„Ve středu 17. srpna byl jsem u děkana Rokycanského Františka Suchého a po obědě musel jsem dáti přinést skříně lučební, tak i Daguerrotyp...“.

Franz a Stašek byly nepochybně nejvýznamnějšími osobnostmi etapy převažujícího vědeckého zájmu o daguerrotypii. Zaměření prvních fotografů-daguerrotypistů na vědeckou práci, na hledání možností uplatnění daguerrotypie ve vědě, je zajímavým specifickým počátkem fotografie českých zemí. Převažující vědecký zájem vyplýval ovšem i z extrémních expozičních dob původních Daguerrových daguerrotypií, nehodících se v zásadě pro portrétování. Až zvýšení citlivosti daguerrotypických desek chemickou cestou a výpočet objektivu J.M. Petzvalem poskytly předpoklady k využití daguerrotypie pro portrétní práci. Petzvalovým portrétním objektivem, uvedeným do prodeje počátkem roku 1841, se původní minutové expozice zkrátily na vteřinové. Uplatnění daguerrotypie v živnostenském podnikání tak úzce souviselo s technickými možnostmi. Pravděpodobně prvním, kdo se v českých zemích zabýval zhotovováním daguerrotypických portrétů na zakázku byl Salomon Sturm, syn známého optika, o jehož práci psaly Květy 29. dubna 1841. Sturmův pokus, o němž se nepodařilo zjistit více podrobností a jenž zřejmě neměl delšího trvání, je případem snahy o provozování daguerrotypické živnosti vedle tradiční řemeslné profese. Za první stálý daguerrotypický ateliér v českých zemích označujeme podnik Wilhelma Horna, otevřený počátkem října 1841 na Koňském trhu v Praze domě U zlatého beránka. Horn celkem čtyřikrát změnil v Praze polohu svého ateliéru, nicméně na nálepkách svých daguerrotypií zdůrazňoval svou prioritu: „První v Praze otevřený ateliér pro světelné obrazy“. V následujícím desetiletí Horn významně zasáhl po organizační a obchodní stránce do fotografického dění v Praze a můžeme jej označit za nejvýznamnější osobnost počátků fotografie u nás.

Počátkem března 1842 otevřel v Budečské zahradě v Praze s pomocí K. S. Amerlinga svou Světloobrazárnu Jozef Božetěch Klemens, slovenský malíř, přírodovědec a vynálezce. Na úskalí Amerlingova projektu národní školy pro všechny obory lidského snažení (a především nedostatek financí) doplatila po několika měsících i Klemensova Světloobrazárna, vřele českým tiskem vítaná jako „slovenský podnik“. Klemens následující rok z Prahy odešel a daguerrotypií se již nezabýval; jeho význam v počátcích daguerrotypie u nás je tedy dosti okrajový. Klemensovy daguerrotypie jsou však nejstaršími dochovanými snímky zhotovenými v Praze.

Daguerrotypie byla zprvu chápána jako nová specifická výtvarná technika. Proto nepřekvapuje, že v letech 1842 a 1844 byly daguerrotypie vystaveny na uměleckých výstavách Krasoumné jednoty. V roce 1842 jsou ve výstavním katalogu uvedeny portréty W. Horna, J. B. Klemense, J. Weningerera, bratří Bissonů z Paříže a „Branda z Londýna“. O dva roky později bylo vystaveno jen sedm daguerrotypických portrétů W. Horna. V roce 1842 kritik A. Müller v Bohemii Hornovy práce zvláště vyzdvihoval a zmiňoval se i o pozlacení desek galvanickou cestou, „můžeme proto zkušeného a zručného pana Horna doporučit s úplným klidem každému příteli umění“, končil svůj referát.

Pro daguerrotypické ateliéry čtyřicátých let bylo v celé střední Evropě příznačné, že jejich majitelé většinou nesetrvávali na jednom místě, ale se svým daguerrotypickým vybavením putovali, neboť stálý daguerrotypický ateliér byl díky vysoké ceně daguerrotypií odkázán jen na poměrně úzký okruh možných zákazníků. Vedle významnějších správních center se cestující daguerrotypisté usazovali zejména v hostincích a hotelích lázeňských měst, kde se dal předpokládat největší zájem o daguerrotypické portréty. Jednak se mezi lázeňskou klientelou objevovali stále noví a noví movití zákazníci a jednak byli daguerrotypisté přitahováni prestiží proslulých společenských středisek evropské smetánky. A takovými lázněmi byly v Čechách Karlovy Vary a Teplice, které se díky častému pobytu cestujících daguerrotypistů staly ve čtyřicátých letech 19. století nejvýznamnějšími středisky fotografie v českých zemích. Obě tato města, vedle Prahy, tak patří ke kolébce živnostenské fotografie u nás.

V prvním desetiletí fotografie kočovali u nás jen daguerrotypisté, kteří nepocházeli z českých zemí. Vůbec prvním cestujícím daguerrotypistou v Čechách byl asi Josef Weninger, který v září 1841 přišel z Vídně do Prahy. Odtud pokračoval dále na sever a severovýchod a nakonec se usadil až v Petrohradě. Na svých zastaveních po území Polska psal tento kočovný daguerrotypista důsledně „aus Prag“. Několik jeho daguerrotypií z let 1850-1852 je v polských sbírkách, jak dokládá katalog *Dagerotypy w zbiorach polskich* Wandy Mossakowske.

V roce 1841 zavítal do Karlových Varů Anton Georg Martin, asistent na Polytechnickém institutu ve Vídni, který první daguerrotypie zhotovil již v roce 1839 ve spolupráci se zmíněným A. v. Eittingshausenem. Jeho pohled na Karlovy Vary ze sbírky vídeňské Albertiny na okrouhlé daguerrotypické desce, tedy zhotovené celokovovým Voigtländrovým přístrojem, byl několikrát publikován. V roce 1842 vydali bratři Franieckové v Karlových Varech publikaci „Guide des étrangers á Carlsbad et dans ses environs“, která je jediným známým (a dosud nepublikovaným) příkladem využití daguerrotypie pro ilustraci knihy, vydané v Čechách. Průvodce je doplněn 9 litografickými vedutami, z nichž u dvou je výslovně vytištěno: „Nach Daguerreotyp“ (Tereziánský pramen a Jáchymov). Z jiného pramene, ale z téže produkce bratří Franiecků, známe pohled na kostel sv. M. Magdaleny v Karlových Varech, kde je rovněž uveden odkaz na daguerrotypii. Po Litomyšli a Brně jsou to nejstarší konkrétní obrazové doklady o daguerrotypiích našich měst. V knize je navíc přímo inzerován prodej litografií vytvořených podle daguerrotypií! O pohledech podle daguerrotypií prodávaných v obchodě bratří Franiecků se zmiňoval i průvodce pro lázeňské hosty pro sezónu roku 1842. Máme tu nepochybně doklady o daguerrotypické dílně spojené s Karlovými Vary. Je možné, že i daguerrotypický pohled na zámek Kynžvart, zachovaný na pozdější reprodukci, pochází z téhož zdroje. Kdo však byl autorem prvního velkého souboru daguerrotypií města v Čechách, sjistotou dosud nevíme. Není vyloučeno, že jím byl Anton Georg Martin, který každopádně zůstává nejstarším známým daguerrotypistou Kalových Var.

Neznámý zůstává i fotograf, jehož daguerrotypie byla podkladem k litografii signované M. Golde (Lith.), znázorňující pohled na Odolenou Vodu u Prahy. Je

velmi pravděpodobné, že podobných litografií z tiskárny Braunsdorf v Drážďanech se dochovalo více a že zachycují i jiná místa v Čechách a zřejmě i v samotné Praze. Rovněž tento objev nebyl dosud publikován. Skryt v anonymitě zůstává také autor daguerrotypie interiéru zámku v Teplicích. Velmi poškozený snímek je jediným dosud známým dokladem tohoto typu v českých zemích.

Je pravděpodobné, že autory daguerrotypií zmíněných výše byli daguerrotypisté hovořící německy. V německých zemích se totiž daguerrotypie zvláště rychle ujala a díky německým historikům fotografie máme dosti přesný obraz o tamních daguerrotypistech (Mimochodem, studie o počátcích fotografie v Berlíně uvádí pro léta 1839-1860 celkem 201 jmen...). Příklady z počátků fotografie u nás přesvědčivě ukazují, že v našem středoevropském prostoru nemůžeme vývoj fotografie vnímat izolovaně jako „českou fotografii“, ale v nezbytném kontextu s okolními zeměmi.

V dubnu 1842 poprvé dorazil do Teplic drážďanský daguerrotypista Johann Heinrich Matthaey. V září téhož roku daguerrotypoval v Mariánských Lázních daguerrotypista Johann Stark, který mimo jiné zhotovil portréty Pavla Josefa Šafaříka a jeho přítele Pogodina, které jsou v současnosti uloženy v Památníku písemnictví. V Muzeu Narodowem v Krakově je daguerrotypie označená štítkem „Johann Stark / Maler in Marienbad“. Tohoto umělce nelze s naprostou jistotou ztotožnit s akademickým malířem Karlem Starkem, žákem pražské malířské akademie v letech 1834 -1837, který později žil na Balkáně.

Pobyty kočujících daguerrotypistů v jednotlivých městech jsou obtížně doložitelné a vyžadují dlouhodobé archivní studium a prohlídku regionálních periodik. Naše poznatky jsou tak stále zlomkovité., nicméně je jisté, že v zimě roku 1844 pobyl v Praze „jen krátký čas“ daguerrotypista Wilček. Od 15. dubna do 30. září 1844 daguerrotypoval v pražském Café française Carlo Naya, který je později jako daguerrotypista s dlouhodobým pobytem uváděn i v pražských adresářích. V roce 1843 se v Teplicích vystřídali daguerrotypisté Gerwin z Estonska a Friedrich Marian. Je doloženo, že v západočeských lázních také portrétoval jeden z nejvýznamnějších německých daguerrotypistů Eduard Wehnert. Při studiu každoročně publikovaných seznamů hostů v Karlových Varech narazíme u rubriky povolání mnohdy na malíře, méně na fotografy, ale není jasné, jestli se dotyční v lázních rekreovali nebo věnovali své profesi. Například v Almanachu de Carlsbad psal karlovarský lékař Jean de Carre, že lázně v červnu 1843 navštívili vídeňský malíř a daguerrotypista Joseph Heinrich Günsbauer a daguerrotypický pomocník z Pešti Johann Pichler. Popularita daguerrotypie zapůsobila i na ředitele karlovarského lázeňského orchestru Josefa Labického, který na repertoáru v polovině 19. století uváděl i „Daguerrotyp - Galop“ - daguerrotypický kvapík. A jedna z vyhlídek v okolí města byla v té době pojmenována „Camera obscura“.

Jednou z nejzajímavějších osobností mezi kočovnými daguerrotypisty byl M. V. (či M. N.) Lobethal. Poprvé se jeho jméno objevilo v červenci 1845 v Teplicích a v následujících dvou letech byl v Praze. Informoval o něm také teplický lázeňský almanach a zprávy doprovodil vyobrazením jeho ateliéru v Celetné ulici v Praze. V

roce 1847 při kladení základního kamene mostu v Podolsku vložil Lobethal vedle daguerrotypické reprodukce arcivévody Štěpána do pamětní schránky i svůj autoportrét zabalený do letáčku s vyobrazením svého ateliéru. Jedná se o první autoportrét fotografa zhotovený na našem území. Jeho celé jméno a národnost se zatím nepodařilo zjistit; do Prahy a Teplic však přišel z Vratislavi. Lobethal je zajímavý i tím, že již v roce 1846 v článku v Lázeňském almanachu nabízel zhotovování fotografií na papíře, což je zatím nejstarší zjištěná nabídka v tomto směru u nás.

Mezi dalšími kočovnými daguerrotypisty let 1846-47 dále výrazněji vystupují jména Lina Günther a Gustav Simon z Peští v Teplicích a Josef Krტიčka v Praze. Krტიčkovo proklamované češství v recenzích zaujalo Karla Havlíčka Borovského i Františka Drahoňovského. Krტიčkovo halasně zdůrazňované češství však kontrastuje se signaturou nedávno objevené daguerrotypie, kde je podpis „Krticzka“. (Jistěže se také mohlo jednat o jiného Krტიčku; daguerrotypistu Josefa Krტიčku si spletl s turnovským fotografem Antonínem Krტიčkou i R. Skopec).

Kromě Prahy nebyly v českých zemích až do roku 1848 zatím prokázány žádné trvale existující daguerrotypické ateliéry. I v Praze zůstával Hornův ateliér až do roku 1848 jediným, i když vedle kočujících daguerrotypistů se v hlavním městě objevili i místní autoři. Datum zahájení daguerrotypické činnosti na zakázku u dalších pražských daguerrotypistů je však nezřetelné. Je ale zřejmé, že u všech dále uvedených daguerrotypistů nebyl zakázkový daguerrotypický portrét na počátku jejich fotografické činnosti hlavním zdrojem jejich obživy (což ostatně platilo i pro Horna, který byl do roku 1854 zaměstnán jako úředník stavební kanceláře a daguerrotypoval ve všední dny odpoledne a v sobotu a v neděli...).

Za nejvýznamnějšího tvůrce daguerrotypických portrétů v Praze po Wilhelmu Hornovi můžeme označit akademického malíře Jana Malocha, jehož nejstarší dochované daguerrotypie pocházejí z roku 1848. Od roku 1848 se začal zabývat daguerrotypií patrně i akademický malíř Bedřich Anděl, o rok později také Antonín Žák, který se posléze stal jedním z nejznámějších pražských portrétních fotografů. Anděl patřil k těm malířům, pro které byla daguerrotypie a fotografie jen přechodnou epizodou, neboť se v polovině šedesátých let vrátil zpátky k malbě (podobně jako Jan Maloch). Údajně již od roku 1844 příležitostně vytvářel zakázkové daguerrotypické portréty Eduard Vilém Dvořák (původním povoláním krejčí), doložený jako fotograf v pražském adresáři až v letech 1861 a 1862. Dvořákovou specialitou bylo užívání malovaného pozadí Hradčan; zdá se, že byl u nás vůbec první, kdo s takovou pomůckou pracoval.

Hranice mezi amatérskou nebo profesionální daguerrotypickou činností se v prvních deseti letech vývoje fotografie u nás poněkud stírají, o ryze profesionální aktivitě možno mluvit jen u kočujících daguerrotypistů a u ateliéru W. Horna a J. B. Klemense. Zdá se, že prvním „amatérským daguerrotypistou“, jehož snímek je konkrétně doložen, byl Václav (Wenzel) Treitz, tehdy medik, později slavný český anatom a patolog (1819-1872). Ten 12.6. 1848 daguerrotypoval v Praze proslulou Svatováclavskou mši na Koňském trhu. Snímek je dnes znám pouze z litografie, na níž je poznámka o zhotovení podle daguerrotypu.

Po Praze vznikly další fotoateliéry se stálou působností v roce 1848 v Liberci a Olomouci a krátce poté patrně také v Třebíči a Brně. V červnu 1848 poprvé uveřejnil inzerát na svůj daguerrotypický ateliér v olomouckých novinách „Die neue Zeit“ Anton Halauska. Své snímky vystavoval v obchodě s uměleckými předměty a jeho daguerrotypie stály od dvou do tří zlatých. 29. července 1848 inzeroval v Reichenberger Wochen-Bericht Wenzel Ferdinand Jantsch zhotovování kalotypií, tedy první užívané techniky systému negativ-pozitiv. Nebyl prvním, kdo tuto techniku „fotografii na papíře“ v inzerátech zmínil, byl ale prvním, kdo inzeroval výhradně ji. Jantsch udržoval v Liberci kontinuitu svého ateliéru ještě další dvě tři desetiletí a byl jedním z nejvýznamnějších fotografů na severu Čech. Jantschův inzerát objevil při mapování regionálního tisku z „daguerrotypických let“ autor tohoto referátu.

Po roce 1851, kdy byla publikována technika mokrého kolódiového procesu, nastala ve vývoji daguerrotypie zcela jiná situace, nicméně daguerrotypie se jako technika udržela ještě celé desetiletí a počet daguerrotypistů se dále rozrostl. V pražských adresářích se daguerrotypisté uvádějí naposledy roku 1859, nicméně ještě roku 1864 inzeroval možnost zhotovení daguerrotypií František Fridrich.

Pro daguerrotypisty usazené v českých zemích v období 1841-1848, na které jsme se soustředili, bylo příznačné, že žádný z nich se nevěnoval daguerrotypii výhradně, hotovení daguerrotypických portrétů bylo pro ně v podstatě příležitostnou prací. Naproti tomu cele se věnovali daguerrotypii kočovní daguerrotypisté, o nichž ale máme většinou jen kusé informace. Patrně nejintenzivněji se daguerrotypii věnovali akademický malíř Jan Maloch a Wilhelm Horn, kteří také dosáhli nejlepších uměleckých výsledků. Pro některé muže byla zkušenost s daguerrotypií dobrým startem k dalšímu fotografickému podnikání (Jantsch i Naya). Střípek po střípku skládáme mozaiku poznání a za každým nově objeveným faktem je zpravidla skryto pro laika nepředstavitelné množství času a úsilí.

Pavel Scheufler